

העצמת הורים
בנושא
מניעת אלימות
בבתי הספר

מטרת המודל

הגברת יכולת השפעתם החיובית של הורים לצמצום התנהגות אנטי חברתית בקרב ילדיהם ומניעת התדרדרותם למעגל העברייני.

תיאור הבעיה

הורים רבים ניצבים חסרי אונים מול התנהגות אנטי חברתית והתנהגות אלימה של ילדיהם, במיוחד בגיל ההתבגרות. לחלק ניכר מההורים אין זמן, והם חסרי יכולות ומיומנויות הנדרשות כדי ליצור בקרב ילדיהם התנהגות נורמטיבית. מצב זה קיים בקרב הורים רבים בישראל, אך הוא קיים במיוחד בקרב עולים חדשים הנמצאים בעיצומו של משבר הגירה.

הורים רבים עסוקים מאוד במהלך שעות היום והלילה, מצב היוצר לעיתים יחסי ניכור וניתוק בין הורים לילדים. כתוצאה מכך, נפגעת מאוד יכולת ההורים לשמש סוכני סוציאליזציה של התנהגות נורמטיבית וחוקית עבור ילדיהם.

תיאור המודל

המודל כולל מגוון של פעילויות מערכתיות-משולבות, אשר יקנו להורים מודעות והבנה למשמעות של פשיעה ואלימות, וישפרו את מיומנויות ההורים להגיב ולטפל בבעיות המתגלות אצל ילדיהם. המודל כולל פיתוח מודעות, זיהוי והבנה; פיתוח כישורים ומיומנויות של מניעה ותגובה; ושיפור קשרי הגומלין עם בית הספר ועם מערכת אכיפת החוק.

עקרונות מניעה מרכזיים

- הבניית סמכות הורית.
- עיצוב התנהגות הילדים באמצעות חינוך, הסברה ותגובה מתאימה.
- איתור וזיהוי מוקדים של "אורות אדומים" של סכנה.
- איסוף מידע רלוונטי והעברת מידע.
- צמצום מוטיבציה והרתעה.
- אכיפת כללי התנהגות בצורה מובנית ושיטתית.

מרכיבים מרכזיים של המודל

- ✓ הגברת מיומנויות ההורים בתחומים של תקשורת בינאישית, זיהוי מוקדם, תגובה ראויה וכד'.
- ✓ יצירת קבוצת תמיכה של הורים.
- ✓ שילוב ההורים בפעילויות המתקיימות בבית הספר.
- ✓ הגברת מעורבותם של הורים בפעילותם של ארגוני מערכת אכיפת החוק.
- ✓ הפעלת פעילויות משותפות להורים, מורים ותלמידים.

פעולות עיקריות

- איתור וזיהוי הורים ל"ילדים בסיכון".
- סדנאות העצמה להורים.
- סדנאות לפיתוח מיומנויות כמו: תקשורת בינאישית, זיהוי מוקדם, תגובות ראויות וכד'.
- שיווק ופרסום הפעילויות עבור הורים.
- הפעלת קבוצות תמיכה להורים.
- פעילות משותפת עם המשטרה, עם שירותי התיקון ועם בתי המשפט. במיוחד עם בתי משפט לנוער.

אחריות ושותפות

הארגונים הבאים יכולים להיות שותפים להפעלת המודל וכל אחד מהם יכול לקבל אחריות על הובלתו:

- אגף החינוך בעיריה
- אגף הרווחה בעיריה
- תחנת המשטרה
- בתי ספר
- מתנ"ס
- ועד הורים מרכזי

יישום המודל

א מודל זה מהווה דפוס פעולה קהילתי-מערכתי אינטגרטיבי למניעת פשיעה.

ב הפעלת המודל באמצעות מצילה, תהיה כפופה לנוהלי המשרד לביטחון הפנים ולהנחיות הפעלת המודל המצ"ב.

ג הפעלת המודל יכולה להתבצע באמצעות משאבים של רשות מקומית, של גורמים נוספים הפועלים ברשות מקומית ושל מצילה. אישור השימוש בתקציבי מצילה יעשה בהתאם לנוהלי המשרד לביטחון הפנים.

ד יישום המודל והפעלתו יתבצע על בסיס תוכניות עבודה ספציפיות התואמות את המאפיינים והצרכים של כל ישוב.

בברכה,

תניצ ד"ר דני גימשי
סנכ"ל מצילה
ור' אגף קהילה ומניעת פשיעה
המשרד לביטחון הפנים

2001 ספטמבר

המודל פותח ע"י צוות מצילה בראשותה של סיכל ברג

הנחיות להפעלת המודל

- 1** מודל מצילה מבטא תפיסה מקצועית של התמודדות עם בעיות של פשיעה ואלימות.
- 2** המודל משלב בין עקרונות מניעה כלליים ובין עקרונות ופעילויות הנוגעים לבעיות הפשיעה הספציפית.
- 3** המודל ישמש כבסיס להכנת פרויקטים למניעת פשיעה, במסגרת תוכנית עבודה לפעילות מצילה יישובית.
- 4** המודל יופעל בהתאם לנהלים ולכללים של מטה מצילה ושל המשרד לביטחון הפנים. הדבר אמור לגבי מרכיבים ופעילויות כמו: הפעלת מתנדבים, הפעלת אמצעים טכנולוגיים, הפעלת משמר שכונה וכד'.
- 5** לצורך הפעלת פרויקט המבוסס על המודל במצילה יישובית ספציפית, יש לכתוב תוכנית מפורטת הכוללת התייחסות לצרכים המסוימים של היישוב או הארגון בהם רוצים ליישם את הפרויקט.
- 6** לשאלות ולהנחיות הקשורות למודל זה יש לפנות לרכז מצילה יישובי, למנהל מצילה אזורי או למטה מצילה.
- 7** ביטוח משתתפים בפרויקט: חובה לדאוג לביטוח של כל המשתתפים בהתאם לגוף המפעיל את התוכנית (קידום נוער, משא"ז, מתנ"ס וכו'). במידה והפרויקט מופעל ישירות ע"י מצילה, יש לדאוג לביטוח מתאים. יש לדאוג לביטוח רכב מתנדבים או רכב שמופעל ע"י מתנדבים.
- 8** הסעיף "שותפים עיקריים" במודל מתייחס למונח "שותפות" במשמעויות הבאות:
א. שותפות בדיונים והקניית דרכי פעולה (קביעת סדרי עדיפויות וכד').
ב. שותפות בהפעלת הפרויקט וליווי.

ג. בנושא הקצאת משאבים כמו כוח אדם, מתקנים, חומרים, תקציב יש לפעול כלהלן:

1. אין מניעה לשותפות יחד עם מצילה בהקצאת משאבים עם גופים ציבוריים כמו משרדי ממשלה, משטרה, ורשויות מקומיות.

2. עובד מצילה לא יתרים ולא יהיה שותף להתרמה מגופים פרטיים/ עסקיים.

3. כל רעיון ליצירת שותפות של פרויקט מטעם מצילה עם גורם עסקי, תובא לאישור עקרוני ומראש במטה מצילה על מנת לבדוק את היבטיו החוקיים.

9 שימוש בטלוויזיה במעגל סגור (טמ"ס) יעשה על פי נוהל כמפורט במודל הטמ"ס.

“עטרת זקנים בני בנים, ותפארת בנים אבותם”.
פרקי אבות ו', ח'

מטרת המודל

הנחת העבודה של המודל היא שההורים, בהיותם דומיננטיים בחינוך ילדיהם, יכולים להפחית ואף לבטל התנהגויות אנטי חברתיות של ילדיהם. מטרה זו תושג באמצעות העשרת ארגז הכלים האישי שלהם באמצעות אנשי מקצוע וע"י חיזוק הקשר עם בית הספר, תוך מעורבות והשתתפות בפרויקטים בית-ספריים. המודל מבוסס על פיתוח כישורי הורים, הקמת קבוצות תמיכה וע"י פעילות משותפת של הורים וילדים בשותפות בית הספר או בלעדיו.

- א. לצמצם, להפחית ולכלום תופעות של אלימות והתנהגויות אנטי חברתיות בבית הספר ע"י העשרת ארגז הכלים של ההורים.
- ב. לגייס ולשתף הורים בתהליך חינוך הילדים למניעת אלימות.
- ג. לשפר את תחושת הביטחון של התלמיד בבית-ספר.
- ד. לכנות קהילת הורים מעורבת בחיי ביה"ס.

תיאור הבעיה

- אלימות בבתי-ספר בישראל הפכה לתופעה רווחת ושכיחה. במחקרו של דגני (1990), 60% מהתלמידים דיווחו על תופעות של אלימות בבית-הספר.
- בסקר רב לאומי של יוסי הראל, קני ורהב (1997), ישראלים מדורגים בשליש העליון מבחינת שכיחות של אלימות.
- במחקרו של הראל (1994) עולה, כי ישראל עומדת במקום הראשון באחוז התלמידים המרגישים שאינם אוהבים את בית ספרם.
- בסקר משנת 2000 שנערך בקרב 3,500 תלמידים מכיתות גי-טי (רולידר, לוי, לפידות), נמצא כי 78% מהתלמידים חשופים ללעג,

צחוק ואיומים על בסיס חודשי ו-50% על בסיס שבועי. 66% מהתלמידים הם קורבן להצקה גופנית (מכות, בעיטות, דחיפות וצביטות). 34% טוענים שנלקחים מהם חפצים אישיים על בסיס חודשי. בהפסקות ובשיעורים בכיתה אין תחושת ביטחון.

● הורים רבים עובדים שעות רבות ואין להם זמן לחנך, או לעקוב ולהשתתף בחוויות של ילדיהם בבית הספר. אין להם קשר עם בית-הספר ומוריו ואף חמור מזה, חלקם מזלזלים במורים ובכך מעודדים התנהגויות אלימות.

● הורים רבים מרגישים "אבודים" וחסרים כלים להתמודד עם התנהגויות אנטי-חברתיות של ילדיהם.

הנחות יסוד

1 ההורה הוא הדמות החינוכית הראשונה והדומיננטית בחיי הילדים.

2 התנהגות אנטי-חברתית היא תוצאה של ליקויים או חוסר יכולת של ההורים "לייצר" ילדים היכולים להתמודד עם מצבים מורכבים.

3 התנהגות אנטי-חברתית של תלמידים מתפתחת להתנהגות אלימה ועבריינית.

4 יכולות איפוק והבלגה משתפרות בסביבות חינוכיות ברורות ופוחתות בסביבות חינוכיות מעורפלות (העדר ציפיות ברורות, העדר גבולות, העדר מסגרות זמן, העדר תקשורת בין הורים וילדים). הכל מתחיל בבית.

מחקרים (Brestan & Eyberg, 1998, Cedar & Levant, 1990 Kazdin 1997) מצביעים על כך שהדרכת הורים היא אפקטיבית, במשפחות בהן יש ילדים אגרסיביים ולא ממושמעים.

עקרונות מניעה עליהם מבוסס המודל

- 1 הבניית סמכות הורית.
- 2 עיצוב התנהגותי ע"י חינוך, הסברה ותגובה מתאימה.
- 3 העצמת גורמי הגנה.
- 4 השגחה.
- 5 דיווח והעברת מידע.
- 6 צמצום מוטיבציה לעבריינות.
- 7 הרתעה.
- 8 אכיפת כללי התנהגות ונורמות תגובה.

מוקד פעילות

- בתי ספר
- מתנ"סים
- בתים פרטיים
- תנועות נוער

מרכיבים מרכזיים של המודל

- 1 הגברת כישורי הורים:
המודל יכול לשרת אחת משלוש האוכלוסיות הבאות (לפי העדפת מפעיל הפרויקט ובהתאם למשאביו):
א. אוכלוסיה כללית של הורים.
ב. אוכלוסיה של הורי ילדים המוגדרים כילדים בסיכון.
ג. אוכלוסיה של הורי ילדי עולים/עובדים זרים.

● המטרה בהגברת כישורי הורים היא: להקנות להורים ידע ומיומנויות להתמודד עם מצבים ותופעות היוצרים התנהגויות אנטי חברתיות ואלימות של ילדיהם, במסגרת משפחתית ובמסגרת החברתית שלהם.

● המסגרת: סדנאות והרצאות שיועברו ע"י גורמים מקצועיים בהנחיית הורים (בישובים בהם קיים "בית ספר להורים" של מכון אדלר ניתן להיעזר בו).

רצוי שסדנאות הורים יכללו את התכנים הבאים:

דרכי חינוך; שיתוף, התייעצות ובקשת עזרה; פינוק וחסות יתר; לחץ, שליטה וציפיות גבוהות; חוקים וגבולות; עידוד בחינוך ילדים; מריבות בין ילדים; עונשים בחינוך.

2 קבוצות תמיכה של הורים:

א. מתוך אוכלוסיית משתתפי הסדנאות בבתי ספר להורים.

ב. מתוך אוכלוסיית ההורים הכללית.

המטרה: תחושת "ביחד", מודעות ושותפות, החלפת מידע, עידוד ופיתוח יוזמות בית-ספריות.

3 פעילות הורים בבי"ס:

א. בתוך בית-הספר - הורים משמשים בתפקיד של משגיחים בבית הספר ובחצר; שותפים בתהליך גישור ופתרון קונפליקטים; שותפים לפרויקטים בית-ספריים. על ההורים לקבל הכשרה מתאימה והגדרה של סמכויותיהם. ההורים יפעלו תוך תמיכה בהנהלה ובמורים.

ב. מחוץ לתחום הטריטוריאלי של בית-הספר - טיולים, סיורים, עצרות, כנסים, בזרים וכו'.

4 הגברת מעורבות הורים בפעילותם של ארגונים במערכת אכיפת החוק: משטרה, בתי משפט וכד'.

5 פעילויות משותפות להורים, סורים ותלמידים.

פירוט שיטת הפעלת המודל

1 הקמת צוות פעולה שיהיה אחראי לפרסום, איתור והפעלה של המודל.

הצוות יכלול: נציגי ועד הורים, נציגי בית-הספר, נציגי רשות מקומית.

2 שיווק ופרסום סדנאות להורים ע"י:

א. הרצאות באסיפות הורים בבתי"ס.

ב. הרצאות במפגשי ועדי הורים.

ג. מכתבים להורים.

ד. פרסום באמצעי התקשורת המקומית: מקומונים, טלוויזיה קהילתית.

ה. פרסום במתנ"סים.

ו. לשכות רווחה - התניית עזרה להורים בהשתתפות בסדנאות.

ז. פרסום אצל כל הגורמים הקהילתיים הבאים במגע עם אוכלוסיית העולים.

3 איתור הורים

● באמצעות בתי-הספר.

● באמצעות עובדי רווחה.

● באמצעות עובדי אגף הקליטה ברשות המקומית.

● ילדי עובדים זרים: באמצעות לשכות משרד הפנים, התעסוקה, עובדים סוציאליים, עובדי חבורות רחוב ועמותות המגישות סיוע לעובדים זרים.

● באמצעות המש"ק.

● באמצעות הרשות למלחמה בסמים.

4 ביצוע סדנאות להעשרת ארגז הכלים של ההורים בהתמודדותם עם ילדים אלימים - באמצעות גורמים מקצועיים.

5 הקמת קבוצות תמיכה להורים:

א. מתוך המשתתפים בסדנאות.

ב. מתוך כלל אוכלוסיית ההורים.

קבוצות התמיכה יהוו מקור להחלפת מידע, לשתתפות ולפיתוח יוזמות קהילתיות כגון: מסעי פרסום והסברה; יזום הפגנות

בנושאים הקשורים לתלמידים ובתי-הספר; הקמת פינה קבועה במקומון; הפקת עלון מידע.

קבוצות התמיכה יאורגנו במתכונת של חוגים הנפגשים בקביעות במתכונת שבועית או דו-שבועית (בבתים פרטיים, בבתי-הספר או במתנ"סים), כשהם מלווים בגורמים מקצועיים.

6 ההורים ייזמו מפגשים שוטפים עם צוות המורים, בהם תהיה החלפת דעות וקביעת פעולות משותפות.

7 ההורים יעברו הכשרה והדרכה לשמש כמשגיחים בבית הספר ובחצר. הם ישמשו גם מגשרים ופותרי קונפליקטים במסדרונות בית הספר ובחצר בזמן ההפסקות.

8 ההורים ייזמו פעילויות משפחתיות משותפות עם הורים נוספים, כדי להיות חשופים לילדים בסביבתם החברתית.

שותפים עיקריים

- אגף הרווחה בעירייה.
- אגף החינוך בעירייה.
- ועדי הורים.
- מנהלי ומורי בתי הספר.
- הרשות למלחמה בסמים.
- הרשות לקליטת עלייה או אגף קליטה בעירייה.
- מתנ"ס.
- תחנת המשטרה.

מכשולים פוטנציאליים

- 1 הנעת אנשים להשתתף.
- 2 קושי בהפנמה ויישום של התכנים המועברים בסדנאות, שכן מדובר באוכלוסייה הטרוגנית.
- 3 חוסר משאבים.

אחריות להפעלת המודל

- 1 המודלים יופעלו באחריות כוללת של מצילה יישובית.
- 2 אחריות ישירה לתכנון והפעלה: אגף החינוך בעירייה, בתי ספר, ועדי הורים, אגף הרווחה, הרשות לקליטת עלייה, הרשות למלחמה בסמים.

פרסום ושיווק המודל

- 1 המודל ישווק באסיפות ההורים בבתי הספר, באמצעות הרצאת מבוא שתתאר את חומרת הבעיה והאפשרויות הקיימות על מנת לצמצמה.
- 2 אמצעי תקשורת מקומיים: מקומון, טלוויזיה קהילתית.
- 3 מתנ"סים, חנויות, מרכולים.
- 4 הרשות המקומית.

אמצעים נדרשים

- 1 משאבים כספיים.
- 2 מנחים מקצועיים.
- 3 עזרי פרסום.
- 4 אולמות הרצאה.
- 5 עזרי הדרכה.

יעדים נשאפים ומדדים להצלחת המודל

- היעדים העיקריים למודל הנם:
- 1 הפחתת מקרי אלימות.
 - 2 יצירת סביבה בטוחה, נעימה ותומכת.
 - 3 שיפור התקשורת בין הורים, ילדים ובית-ספר.
 - 4 מעורבות ההורים בבית הספר.
 - 5 חיזוק הקשר בין ההורים לבין עצמם.

מדדים להצלחת המודל

- 1 הפחתת מקרי אלימות והתנהגויות אנטי-חברתיות בבית הספר (סקר משווה).
- 2 תחושת "נעימות" בבית ספר כפי שמדווחת ע"י תלמידים ומורים (דפי משוב).
- 3 פעילויות משותפות הורים-תלמידים-בית ספר.

* ניתן לשלב מודל זה במסגרת מודל "בית ספר בטוח"